

Leksykalne i pragmatyczne środki perswazji w orędziu inauguracyjnym prezydenta Andrzeja Dudy z 6 sierpnia 2015 roku

SEBASTIAN OSIŃSKI

DR

ORCID: 0000-0001-6583-168X

Uniwersytet Szczeciński, Wydział Humanistyczny

e-mail: sebastian.osinski3@gmail.com

Słowa kluczowe: język polityki, środki perswazji, orędzie inauguracyjne prezydenta

Abstrakt

Celem artykułu jest ukazanie leksykalnych i pragmatycznych wykładników perswazji w orędziu wygłoszonym przez Andrzeja Dudę w dniu zaprzysiężenia (6 sierpnia 2015) na urząd Prezydenta RP w siedzibie Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej.

Wydarzenie to było transmitowane przez media publiczne i większość mediów komercyjnych w czasie rzeczywistym. Orędzie jest gatunkiem, w którym dominuje funkcja perswazyjna, co wynika z prezentacji konkretnych deklaracji politycznych osoby, która w językowym kształcie swojej wypowiedzi oddaje określony sposób widzenia świata. Jest ono jednym z najbardziej formalnie skonwencjonalizowanych, rytualnych tekstów politycznych. W tym artykule przedstawiono indywidualny dobór środków perswazyjnych stosowanych przez Andrzeja Dudę i jego współpracowników, aby przekonać nie tylko parlamentarzystów, ale przede wszystkim obywateli, o słuszności wyboru tego, konkretnego polityka na najważniejszy urząd w państwie. Wśród leksykalnych środków perswazji dominuje słownictwo wartościujące oraz nacechowane emocjonalnie stosowane w stylu oficjalnym, o charakterze podniosłym. Zwraca uwagę także leksyka typowa dla stylu religijnego. W sferze pragmatycznej przeważają akty wdzięczności, obietnice, powtórzenia, stwierdzenia modalne i asocjacje historyczne.

Lexical and pragmatic techniques of persuasion in president Andrzej Duda's inaugural formal speech declaimed on August 6th, 2015

Keywords: language of politics, modes of persuasion, president's inaugural speech

Abstract

My intention in this article was to show lexical and pragmatic techniques of persuasion, used by the President of Poland – Andrzej Duda in his inaugural formal speech, declaimed in parliament on August 6th, 2015 (the day when Andrzej Duda was sworn into office).

This formal speech was broadcast live by public media and most of commercial media. President's address is a type of political texts, in which persuasive function is the most

dominant. It may result from the presentation of definite political declaration of person, who shows his mode of seeing the world by using specific language. Furthermore, president's formal speech is one of the most formally conventional and ritual political texts. In this article there was presented an individual selection of persuasion instruments chosen by Andrzej Duda and his associates. Duda wanted to persuade to vote in him, not only members of parliament, but mainly all citizens. Among lexical techniques of persuasion, particularly dominated evaluative and emotional words, which are applied especially in formal language (sublime tone). An important aspect was also using religious lexemes. What is more, the president also used pragmatic techniques of persuasion: promises, acts of gratitude, repetitions, modal verbs and historical associations.

Wprowadzenie

Celem tego artykułu jest przedstawienie językowych wykładników perswazji na przykładzie języka używanego przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (dalej: Prezydenta RP) Andrzeja Dudę w orędziu inauguracyjnym.

Należy przyjąć tezę, że perswazyjne metody oddziaływania towarzyszące wystąpieniom publicznym są podstawowym sposobem poszukiwania poparcia, kompromisu czy konsensusu. Wykładniki perswazji szczególnie wyeksponowane są na płaszczyźnie leksykalnej i pragmatycznej. Ze względu na ich dominację w badanym tekście zwrócono uwagę głównie na takie leksykalne środki perswazji, jak słownictwo nacechowane emocjonalnie i wartościująco oraz na ich funkcję w nadawaniu wypowiedzi charakteru podniosłego czy nawet patetycznego, nawiązującego miejscami do stylu religijnego. Natomiast na poziomie pragmatycznym, z tego samego powodu, przedstawiono m.in. akty wdzięczności i obietnic, powtórzenia, stwierdzenia modalne oraz asocjacje historyczne.

Zastosowano metodę badawczą – analizę dyskursu politycznego – uwzględniając poziom tekstowy (strukturalny) i pragmatyczny. Małgorzata Lisowska-Magdżiar podkreśla, że przy analizie dyskursu pamiętać należy, że celem jest badanie dyskursów w sposób kompleksowy, uwzględniający ścisły związek zachowań językowych, komunikacji i kontekstu społecznego (Lisowska-Magdżiar, 2006, s. 21).

Krytyczna analiza dyskursu (dalej: KAD), z ang. *critical discourse analysis*, jest jedną z teorii językoznawstwa. Zajmuje się nim jednak w specyficzny sposób – stawiając w centrum dyskurs rozumiany jako społeczny aspekt komunikacyjnego funkcjonowania językowego ludzi¹. W niniejszym artykule posłużono się KAD w rozumieniu Habermasa i Foucaulta, szczególnie

¹ Angielski lingwista Norman Fairclough, jeden z głównych przedstawicieli kierunku, twierdzi, że KAD dąży do „systematycznego badania ukrytych relacji przyczynowości i determinowania zachodzących pomiędzy (a) tekstami, zdarzeniami i praktykami dyskursywnymi oraz (b) szerszymi strukturami, relacjami i procesami społecznymi i kulturowymi. KAD dąży do odkrycia, jak praktyki, zdarzenia oraz teksty tego typu powstają i jak są ideologicznie kształtowane przez relacje władzy oraz walki o władzę. Celem KAD jest także demaskowanie, w jaki sposób niejawnosc powiązań pomiędzy dyskursem i społeczeństwem stanowi sama w sobie czynnik zabezpieczający władzę oraz hegemonię” (Duszak, Fairclough, 2008, s. 17).

uwaga została zatem skierowana na konsekwencje komunikowania zastosowanych praktyk językowych, którymi są zmiany społeczne. W podjętej analizie dyskurs rozumiany jest nie tylko w kategorii wymiany komunikacyjnej, ale jako złożona całość, w której język związany jest z ideologią, wiedzą, strategiami społecznymi i komunikacyjnymi. Ścieranie się różnych dyskursów (tu szczególnie medialnego i politycznego) oddziałuje na kształt życia społecznego. Dla KAD ważne jest dostrzeżenie związku pomiędzy badanym tekstem a jego celami oraz kontekstem społecznym, w którym występują (Lisowska-Magdżiarz, 2006, s. 23–24).

Orędzie inauguracyjne prezydenturę Andrzeja Dudy zostało wygłoszone przed Zgromadzeniem Narodowym w siedzibie Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (dalej: Sejmu RP) 6 sierpnia 2015 roku, wyemitowane przez media publiczne, a następnie zamieszczone na oficjalnej stronie internetowej Prezydenta RP².

Andrzej Duda urodził się 16 maja 1972 roku w Krakowie. Ukończył studia prawnicze na Uniwersytecie Jagiellońskim w roku 1997, a w 2005 roku uzyskał stopień doktora na podstawie rozprawy: *Interes prawny w polskim prawie administracyjnym*. W 2015 roku został kandydatem na Prezydenta RP z ramienia Prawa i Sprawiedliwości. W pierwszej turze wyborów 10 maja 2015 roku uzyskał 34,76% ważnych głosów, co skutkowało koniecznością przeprowadzenia drugiej tury głosowania. Odbyła się ona 24 maja 2015 roku, a Andrzej Duda otrzymał poparcie 51,55% głosujących, co dało mu zwycięstwo nad sprawującym do tej pory urząd Prezydenta RP Bronisławem Komorowskim. Przysięgę przed Zgromadzeniem Narodowym Andrzej Duda złożył 6 sierpnia 2015 roku (prezydent.pl, 2016).

Orędzie a *exposé*

Orędzie należy do gatunku wypowiedzi politycznej. Janina Fras określa ją jako formę „stosunkowo trwałą pod względem treści politycznej, ponadto kompozycji (budowy) i stylu wypowiedzi, ukształtowaną w zależności od funkcji oraz sytuacji użycia, przede wszystkim oficjalnej” (Fras, 2005, s. 118). W tym kontekście orędzie należy uznać za odrębny typ przekazu, którego specyficzne cechy pozwalają na odróżnienie od innych gatunków dyskursu politycznego. Jego podstawową cechą jest indywidualna deklaracja określonych zachowań w czasie sprawowania urzędu i przedstawienie priorytetowych zadań.

W *Wielkim słowniku języka polskiego* Ewy Dereń i Edwarda Polańskiego orędzie definiowane jest jako „uroczyste wystąpienie wysoko postawionej osoby skierowane do narodu, dotyczące spraw wielkiej wagi” (Dereń, Polański, 2008, s. 575). Z kolei Wiesław Boryś w *Słowniku etymologicznym języka polskiego* określa orędzie jako „wiadomość przesłaną przez posła; uroczyste oświadczenie” (Boryś, 2005, s. 401). Synonimami tego pojęcia (dawniej także orądzie) są, według Arkadiusza Łatuska oraz Przemysława Pilarskiego, apel, odezwa, manifest, obwieszczenie, oświadczenie, ogłoszenie, uchwała, wezwanie, uniwersał (Łatuszek, Pilarski, 2008, s. 390).

² Wszystkie przykłady zacytowane w artykule pochodzą z zapisu *Orędzia Prezydenta RP Andrzeja Dudy przed Zgromadzeniem Narodowym z 6 sierpnia 2015 roku*, które zostało opublikowane na oficjalnej stronie Prezydenta RP (prezydent.pl, 2016).

Orędzie jest gatunkiem, w którym dominuje funkcja perswazyjna, co wynika z prezentacji konkretnych deklaracji politycznych osoby, która w językowym kształcie swojej wypowiedzi oddaje określony sposób widzenia świata.

Na uwagę zasługuje fakt, że orędzia mają różny charakter. Mogą być wygłaszane przez Prezydenta RP (np. orędzie noworoczne), ale też i przez prymasa (np. orędzie świąteczne) czy innych przedstawicieli Kościoła, np. papieża, biskupów i arcybiskupów. Wyróżniamy także orędzia maryjne, np. fatimskie. Szczególnym rodzajem jest wygłaszane przez Prezydenta RP orędzie inauguracyjne sprawowanie najwyższego urzędu w państwie. To ostatnie pełni głównie funkcję informacyjną i perswazyjną wobec parlamentarzystów (bardziej doraźną) oraz wobec obywateli (bardziej długoterminową). Przedmiotem mojego zainteresowania będzie tylko funkcja perswazyjna, która realizowana jest poprzez użyte świadomie leksykalne i pragmatyczne środki językowe.

Za Małgorzatą Kołodziejczak wyróżnia się trzy podstawowe wyznaczniki gatunkowe tej wypowiedzi, tj.: 1) nadawcę pełniącego ważną funkcję lub rolę społeczną (np. prezydenta); 2) komunikat dotyczący spraw społecznych, kwestii istotnych dla danej zbiorowości (np. komentarz w momentach przełomu społeczno-politycznego; w trakcie historycznych wydarzeń); 3) zbiorowego, społecznie określonego odbiorcę komunikatu (społeczeństwo, naród, grupa wyznaniowa) (Kołodziejczak, 2014, s. 138).

Orędzie jest jednym z najbardziej skonwencjonalizowanych, rytualnych tekstów politycznych. Wstęp ma charakter apostrofy, czyli uroczystego zwrócenia się do zbiorowego odbiorcy. Treść obejmuje stałe składniki: podziękowanie za oddane głosy, ustosunkowanie się do przeszłości (np. poprzednich Prezydentów RP czy dawnych systemów politycznych), odniesienie do ugrupowania, z którego Prezydent RP się wywodzi, ogólne przedstawienie przyszłej polityki, deklaracje (np. uszczuplenie roli państwa, działania na rzecz bezpieczeństwa obywateli, dbałość o kulturę i oświatę, wizje modernizacji państwa, planowane reformy itp.). Zakończenie zwykle jest wyrazistym, deklaratywnym odwołaniem do systemu wartości, jak np. w przypadku Prezydenta RP Bronisława Komorowskiego (6 sierpnia 2010 r.): Wierzę w Polskę, wierzę w patriotyzm codziennego trudu, codziennej pracy. Wierzę w nasze polskie umiejętności i zdolności, bo po prostu wierzę w nas, Polaków! (prezydent.pl, 2016).

Do kontekstu wypowiedzi należy także reakcja odbiorców, np. mierzona liczbą przerw, które zostały wymuszone przez oklaski słuchaczy (tu: parlamentarzystów obecnych na sali), wyrażających aprobatę dla konkretnego fragmentu wypowiedzi.

Podkreślenia wymaga podobieństwo orędzia do *exposé*. Nazwa *exposé* zastrzeżona jest jedynie dla przemówienia premiera nowo powołanego rządu. Definiowane jest ono jako przemówienie programowe, w którym prezentowane są podstawowe założenia i kierunki polityki rządu (Smolski, Smolski, Stadtmüller, 1999, s. 43). Podstawowa różnica dotyczy treści tych wypowiedzi politycznych – w polskich warunkach prawnoustrojowych orędzie inauguracyjne sprowadzić można do publicznej prezentacji deklarowanych celów politycznych i ekspozycji wartości je akcentujących, natomiast w *exposé* premiera element ten jest traktowany instrumentalnie – uwaga koncentruje się na przedstawieniu środków służących realizacji celów politycznych (Siewierska-Chmaj, 2006, s. 50–154).

Perswazyjność tekstów politycznych

Orędzie, *exposé* i inne gatunki dyskursu politycznego charakteryzuje wysoki stopień nasyce-
nia perswazją, rozumianą jako takie działanie, które ma na celu pozyskiwanie akceptacji lub
przychylności odbiorcy dla przekazywanych mu treści. Pojęcie perswazji można rozpatrywać na
wielu płaszczyznach, uwzględniając różne podejścia teoretyczne. Termin wywodzi się z języka
łacińskiego, rzeczownik *persuasio* oznacza ‘przekonanie, wiarę, uspokojenie, opinię, przesąd,
łagodność’. Etymologicznie natomiast perswazja wywodzi się z greckiego czasownika *peitho*
(łac. *persuadere*), co znaczy ‘namówić, nakłonić, starać się przekonać, radzić, zachęcać, ustąpić,
oczarować, zwabiać, zjednywać’ (Korolko, 1998, s. 32).

Definicję najczęściej stosowaną w naukach o komunikacji językowej zaproponował Wa-
lery Pisarek w tekście *Perswazja jak ją widzją, jak ją piszą*. Autor wskazał, że nie można ogra-
niczać perswazji tylko do komunikacji słownej, ponieważ skutecznie przekonywać można też
bez posługiwania się językiem, np. za pomocą różnych znaków i symboli. W tym znaczeniu
Pisarek przez perswazję rozumie wszystkie starania o wywarcie bez przymusu, za pomocą
różnych przekazów – słownych i pozasłownych – i dobrej argumentacji – racjonalnej lub emo-
cjonalnej – wpływu na przekonania, postawy, opinie i nastroje, co konsekwentnie prowadzi
do oddziaływania na zachowanie odbiorcy (Pisarek, 2001, s. 11). Uzupełnieniem definicji
W. Pisarka jest propozycja Doroty Zdunkiewicz-Jedynak, która twierdzi, że wpływanie na
świadomość odbiorcy nie wiąże się wyłącznie z oddziaływaniem na rozum, ale przede wszyst-
kim na emocje i wolę. Autorka największe znaczenie przypisuje intencji mówiącego do jego
szczerości, a nie jak w przypadku Pisarka – do niejawności i skrytości intencji (Zdunkiewicz-
Jedynak, 2003, s. 31).

Według Anny Siewierskiej-Chmaj w języku perswazji wykorzystuje się trzy techniki od-
działywania na odbiorcę:

- apelowanie o zajęcie określonego stanowiska i podjęcie określonych działań,
- sugerowanie pożądanej interpretacji rzeczywistości i jedynie słusznego systemu wartości,
- argumentowanie, czyli racjonalne uzasadnianie prawdziwości i wagi przedstawianych treści (Siewierska-Chmaj, 2006, s. 40).

Ze względu na cele osoby przekonującej, orędzie należy uznać za perswazję pobudzającą,
dążącą do zjednięcia odbiorcy dla jakiejś sprawy, idei, poglądu, z uwzględnieniem oddziaływa-
nia doraźnego, opartego na autorytatywnym i sugestyjnym działaniu.

Za M. Korolką możemy wyróżnić trzy rodzaje perswazji:

- przekonującą – czyli propagandę, traktowaną jako najbardziej „czystą” formę, gdzie zakłada się, że odbiorca jest jednostką aktywną intelektualnie, a nadawca ma uczciwe intencje i zamiary,
- nakłaniającą – nastawioną na jeden cel, realizujący się w pozyskaniu dla idei czy doktryny jak największej liczby zwolenników,
- pobudzającą – agitację (Korolko, 1998, s. 33–35).

Perswazja obejmuje trzy sfery ludzkiej psychiki: rozum, wolę i emocje, które stanowią obiekt przekonywania i są siłami wspomagającymi przekonywanie. Z nich Dorota Zdunkiewicz-Jedynak wyodrębniła trzy funkcje perswazji:

1. Funkcję pouczającą (informującą) – polegającą na odwoływaniu się mówcy do intelektu słuchacza.
2. Funkcję zniewalającą – realizowaną wtedy, kiedy adresat odnosi swoje przemówienie do woli odbiorców, nastawiony jest na sferę decyzji słuchaczy, ich gotowości do czynów.
3. Funkcję estetyczną – polegającą na tym, że mówca odwołuje się do uczuć i wykorzystuje przyjemność estetyczną słuchaczy (Zdunkiewicz-Jedynak, 1996, s. 32).

Przykłady leksykalnych i pragmatycznych środków perswazji w orędziu inauguracyjnym Andrzeja Dudy

W przypadku inauguracyjnego orędzia Prezydenta RP mamy do czynienia z dwoma podstawowymi kręgami odbiorców: Zgromadzeniem Narodowym jako kręgiem bliższym, tworzącym bezpośrednie audytorium oraz obywatelami jako odbiorcą komunikatu, który – z uwagi na konieczność transmisji – zajmuje krąg dalszy (Kołodziejczak, 2014, s. 14). Orędzie jest więc gatunkiem wtórnie mówionym, przygotowanym przez Prezydenta RP i współpracowników.

W kontekście powyższego, istotnego znaczenia nabierają sformułowane w orędziu apostrofy, które pełnią nie tylko funkcje kompozycyjne, ale przede wszystkim stanowią bezpośrednie odniesienie do odbiorcy³. Co ciekawe, w wystąpieniu Dudy możemy znaleźć nie tylko zwroty wystosowane do przedstawicieli władzy państwowej (*Szanowni Panowie prezydenci, szanowne Panie i Panowie marszałkowie Sejmu i Senatu, Wysokie Zgromadzenie Narodowe, państwo premierzy, Rado Ministrów*), ale też i do hierarchów kościelnych (*eminencje, ekscelencje*), które nie występowały w orędziu inauguracyjnym Lecha Wałęsy (1990), Aleksandra Kwaśniewskiego (1995) czy Bronisława Komorowskiego (2010). Należy to przypisać poglądom ugrupowania, które Andrzej Duda reprezentował w trakcie kampanii wyborczej.

W apostrofie skierowanej do obywateli (*Drodzy Rodacy!*) Duda traktuje społeczeństwo w sposób holistyczny – jako całość o nadrzędnej właściwości, jaką jest przynależność do tego samego narodu, co znajduje wyraz w zastosowaniu leksemu „rodacy”. Ten zabieg ma charakter inkluzywny dla większości społeczeństwa, ale ekskluzywny dla wszystkich obywateli państwa.

Dla zwiększenia siły perswazji, Duda stosował także schematy znane z wypowiedzi politycznych, szczególnie w odniesieniu do polityki międzynarodowej: *sytuacja geopolityczna; wzmocnienie gwarancji sojuszniczych; inicjatywa polityczna; wyczerpana praca na niwie dyplomatycznej; jedność Sojuszu Północnoatlantyckiego; gwarant niepodległości* itp. Dzięki tym zabiegom odbiorca nie tylko miał wrażenie, że prezydent jest ekspertem w dziedzinie, w której zabiera głos, ale także mógł postrzegać Dudę jako polityka świadomego przemian geopolitycznych i aktualnego układu sił na arenie międzynarodowej.

³ Ma to miejsce w różnych wystąpieniach skierowanych do masowego odbiorcy, np. przemówieniach parlamentarnych, wystąpieniach w telewizji publicznej, mowach na zjazdach i konwencjach partyjnych, przemówieniach wiecowych, mowach pogrzebowych, laudacjach, posłaniach itp.

W wygłoszonej mowie dostrzegamy także leksykę wolicjonalną (wyraz woli nadawcy) – m.in. prośby: **Proszę o wzajemny szacunek. Proszę o to, abyśmy szanowali swoje prawa. Proszę, żebyśmy umieli szanować siebie nawzajem.** Powtarzając słowo „proszę”, polityk chce być mediatorem, co może być związane z konstytucyjną funkcją Prezydenta RP jako strażnika fundamentalnych wartości oraz gwaranta przestrzegania prawa. Prezydent używał także czasownika „chciałbym” (**Chciałbym, żebyśmy budowali wzajemny szacunek.**).

Duda w znacznym stopniu wykorzystuje także leksykę wartościującą, nacechowaną emocjonalnie i włącza ją w rozmaite związki semantyczne. Szczególnie widoczne jest to w sytuacji użycia leksemów „naród” i „rodacy”: **Dla dobra narodu; Zostałem wybrany przez naród; Dział miliony naszych rodaków są rozsięte po całym świecie; Gdy w czasie mojej kampanii spotykałem się z moimi rodakami.** Podczas trwającego około 20 minut wystąpienia polityk aż 8 razy używa wyrazu „rodacy”, a 5 razy „naród”. Motyw patriotyczny Duda realizuje m.in. przez wyrażanie wspólnoty przeżyć i uznawanych wartości, jak np. poczucie wspólnoty (6 razy): **Ludzie marzą o takiej wspólnocie; Trzeba odbudować wspólnotę.** Prezydent silnie akcentował również bezpieczeństwo (5 razy), np. **Dobre stosunki są gwarancją bezpieczeństwa** oraz kulturę (4 razy), np. **Znikają instytucje kultury, zwłaszcza w Polsce powiatowej.** Mniej uwagi polityk poświęcił pracy (2 razy), np. **To oni mają tworzyć nowe miejsca pracy i budować pomysłość,** prawu (2 razy), np. **Musimy szanować nasze prawo, wolności** (2 razy), np. **Żeby nie mówili, że państwo jest wobec nich opresyjne, żeby mieli więcej wolności,** mediom (1 raz) – **Tym rodakom, którzy łączą się z nami za pośrednictwem mediów,** niepodległości (1 raz) – **To ogromnie ważne zadanie na najbliższe lata, bo to (...) podstawowa gwarancja niepodległości czy suwerenności** (1 raz) – **To wszystko jest podstawą suwerenności**⁴.

Wyznacznikiem gatunkowym orędzia jest także jego patetyczny styl. Duda wprowadzał wiele podniosłych zwrotów – wśród nich zarówno rzeczowniki (**przysięga, zaufanie, zobowiązanie, wyzwanie**), jak i przymiotniki (**zaczny, ogromny, wielki, wyjątkowy, szczególny**). Poprzez zastosowanie uroczystego charakteru Prezydent RP nie tylko nadawał przemówieniu stosowną rangę, ale także wzmacniał perswazyjność wypowiedzi, a co za tym idzie, siłę jej oddziaływania na odbiorcę. Przykłady konstrukcji językowych, które nadawały jej dostojnego charakteru: **Chciałem dzisiaj, proszę państwa, bardzo mocno powiedzieć: jednym z podstawowych oczekiwań jest to, abyśmy zaczęli odbudowywać wspólnotę; Będę służył ojczyźnie i w przestrzeni krajowej, i międzynarodowej; Dziękuję, że jesteście świadkami mojej prezydenckiej przysięgi.**

W wystąpieniu Dudy dostrzegamy także odwołanie do znanego wielu odbiorcom dyskursu religijnego i występujących w nim często leksemów: **Jestem człowiekiem wiary; Trzeba odbudować wspólnotę; Ulżyć najbardziej; Polacy mówili mi o swoich troskach.**

Omawiane tu wystąpienie inauguracyjne Prezydent RP zakończył słowami: **Andrzej Duda obejmuje dzisiaj urząd Prezydenta Rzeczypospolitej i wierzę, że się uda!** Dostrzegamy tu nie tylko rym (*Duda – uda*), ale także grę językową. Ma to na celu zmniejszenie dystansu oraz

⁴ A. Siewierska-Chmaj, analizując expose polskich premierów, zwróciła uwagę na tzw. słowa sztandarowe. Nazywane są one również pojęciami flagowymi, wyrazami ważnymi, symbolami politycznymi lub kolektywnymi, a także megasłowami (Siewierska-Chmaj, 2006, s. 40).

przełamanie pewnej konwencji, wyrażającej się m.in. w podniosłym stylu gatunku jakim jest orędzie. Ten zabieg odbiorca mógł uznać za kontrowersyjny. Może on być przykładem wpływu dyskursu medialnego na język tradycyjnych gatunków politycznych.

Wykładniki leksykalne perswazji łączą się z wykładnikami pragmatycznymi. Mogą być one zawarte w formach gramatycznych oraz w aktach mowy, do których zaliczamy m.in. akty wdzięczności⁵. Prezydent RP dziękuje rodzinie, przyjaciołom, małżonce, współpracownikom, ale przede wszystkim wyrazy wdzięczności kieruje do obywateli: *Dziękuję, że jesteście Państwo ze mną na tej sali; Chciałbym z tego miejsca powiedzieć jedno: dziękuję za wybór, dziękuję za tę obecność. W swoich podziękowaniach nie pomija również Polaków-emigrantów: Dziękuję (...) także tym, którzy są daleko, nawet poza granicami kraju.*

W omawianym wystąpieniu nie zabrakło także aktów grzeczności językowej, które są wpisane w konwencję oficjalnej sytuacji komunikacyjnej: nadawcy są przekonani, że naruszenie zasady grzeczności wobec widzów mogłoby spowodować sankcje w postaci krytyki ze strony odbiorców programu, dlatego też przestrzegają językowych rytualizmów (Ożóg, 1997, s. 63). Przykłady aktów grzeczności: *Drodzy Rodacy, jestem Waszym wyborem niezwykle wzruszony!; Wszystkie te gesty są dla mnie ogromnie ważne; Wierzę w to głęboko, że jest na tej sali wielu polityków, którzy też taką wolę mają; W kwestii (...) myślę podobnie jak Państwo.*

Prezydent powołuje się także na autorytety. Jest to tzw. strategia „pławienia się w odbitym blasku” – nadawcy z niej korzystający powołują się najczęściej na wypowiedzi osób powszechnie szanowanych lub przedstawiają swój związek z instytucjami o społecznym zasięgu (Leary, 2002, s. 41). Odnosząc się do papieża Jana Pawła II, Andrzej Duda wyrażał nie tylko szacunek i uznanie dla jego osoby, ale także cytował jego wypowiedzi: *Nasz wielki rodak Jan Paweł II mówił: „wymagajcie od siebie nawet wtedy, kiedy inni od was nie wymagają”.* Za autorytet Duda uznał także zmarłego prezydenta Lecha Kaczyńskiego, któremu podziękował za wkład w swoją drogę polityczną: *Chciałem podziękować panu prezydentowi profesorowi Lechowi Kaczyńskiemu. (...) Obok niego dojrzałem do polityki, polityki rozumianej jako troska o dobro wspólne.*

A. Duda bezpośrednio odnosi się również do wydarzeń historycznych, stanowiących, w jego ocenie, wydarzenia przełomowe, konstytuujące obecny stan rzeczy: *Ludzie marzą o takiej wspólnocie, jaka wśród Polaków powstała w latach 80. w czasach Solidarności; Żyjemy dziś w innych warunkach i w innym państwie niż przed rokiem 89; Mamy wielkie sukcesy ostatnich 26 lat.* Wydarzenia te stanowią wyznacznik temporalny, oddzielający polską przeszłość od teraźniejszości. Duda te historyczne zdarzenia ocenia jednoznacznie pozytywnie.

Używając pierwszej osoby liczby pojedynczej, polityk podkreśla, że mówi we własnym imieniu. Zaakcentowanie zaimka osobowego w pierwszej osobie jest formą zdystansowania się

⁵ Małgorzata Marcjanik twierdzi, że podziękowania są najliczniejszymi zwrotami grzecznościowymi w polszczyźnie. Akty wdzięczności dotyczą takich zachowań, w przypadku których polski *savoir-vivre* zaleca reagować podziękowaniem, np.: wręczenie подарunku, udzielenie poparcia lub pomocy, spełnienie prośby, obietnica, propozycja, zgoda itp. Tego typu podziękowania często przybierają postać formuł dziękczynnych. Występują w sytuacji, gdy nadawca chce ująć w swojej wypowiedzi większą niż minimalna dawkę wdzięczności. Formuły dziękczynne zawierają, oprócz podziękowania, zwroty o następujących funkcjach komunikacyjnych: dodatkowe dowartościowanie adresata, akty mówiące o pozytywnych doznaniach nadawcy podziękowania, akty mówiące o rewanżu, akty mówiące o miłym zaskoczeniu itp. (Marcjanik, 1997, s. 192, 199–200).

od swojego zaplecza politycznego. Powyższe związane jest z zajmowaną przez Andrzeja Dudę pozycją, jako Prezydenta RP – wskazuje na jego nadrzędną rolę w relacji komunikacyjnej: **Ja wiem**, że wielkim zadaniem, o którym wielokrotnie mówiłem, jest wzmocnienie polskiej gospodarki; **Mam poczucie**, że rzeczywiście zostałem wybrany przez naród; **Pragnę przypomnieć**... Te zabiegi perswazyjne prezydent szczególnie wzmacnia poprzez wielokrotne użycie czasownika „wierzę”: **Wierzę**, że to możliwe; **Wierzę** w dobre współdziałanie z Sejmem; **Wierzę** w to, że będę miał ku temu poparcie społeczne⁶.

Do wykładników pragmatycznych należą także powtórzenia: *Droga **mojego** wychowania, **mojego** przygotowania uniwersyteckiego, **mojego** doktoratu*. Poprzez powtarzanie leksemu „mojego” Duda silnie eksponuje własne „ja”.

Momentami wystąpienie prezydenta zmieniało się w dyskurs dyrektywny, wyzyskujący walory słownictwa normatywnego⁷. Nadawca osiągał ten cel dzięki zdaniom o charakterze pouczającym, w których treść dyrektywna została wyrażona za pomocą stwierdzeń modalnych, np. **Musimy** do nich dziś wyciągnąć rękę; **Musimy** zacząć naprawiać Rzeczpospolitą. Z tych wypowiedzi wyłania się obraz polityka, który wzywa do podjęcia działań, apeluje, zachęca odbiorców do zmiany postaw i przyjęcia jego sposobów myślenia (Poprawa, 2009, s. 220).

Duda posługiwał się także językowymi wykładnikami wspólnej wiedzy: *To oni potrzebują pomocy, **Państwo doskonale o tym wiecie***, skracając tym samym dystans między nadawcą a odbiorcami (obywatelami). Pojawiły się także językowe wykładniki wspólnoty przekonań, przeżyć i doświadczeń: **My, Polacy, mamy** wielką historię; **Zdobyliśmy się** na wolność, **weszliśmy** do NATO, **jesteśmy** członkiem Unii Europejskiej. Konstrukcje te wyrażają przeświadczenie, że od opinii publicznej zależy ocena działań politycznych. Są to zatem działania perswazyjne, w których nadaje się telewizywny rytualną funkcję współuczestnika społecznego dyskursu.

Przez wprowadzenie wypowiedzi w pierwszej osobie liczby mnogiej, nadawca podkreśla swój stosunek do odbiorcy, a wypowiedź nabiera charakteru dialogu. Użycie takiej konstrukcji morfologicznej sprawia, że odbiorca danej wypowiedzi odnajduje w nich miejsce dla siebie, ulega środkom perswazyjnym. Przykłady takich konstrukcji w wystąpieniu Dudy: **My, Polacy, nie mamy** się czego wstydzić; **Powinniśmy** być razem; **My mamy** dwa wielkie sukcesy ostatnich 26 lat.

Do środków pragmatycznych zaliczamy także akty mowy o charakterze komisywnym, obejmujące obietnicę, zobowiązanie, gwarancję itp. (Wieczorek, 1999, s. 85). Z punktu widzenia psychologii autoprezentacji można postawić tezę, że akty komisywne służą kreowaniu wizerunku. Są one nośnikami bardzo impresywnych przekazów, gdyż ich zadaniem jest dotarcie do adresatów, którzy podzielają podobny punkt widzenia. Warunkiem skuteczności nakłaniania poprzez akt obietnicy jest poinformowanie odbiorcy o jakości składanej oferty, a przede wszystkim

⁶ Ciekawym zabiegiem jest wielokrotne używanie przez Dudę leksemu „wierzyć”. Semantyce tego czasownika epistemicznego przyjrzał się Jan Kordys w pracy pt. *Wierzyć i wiedzieć* (Kordys, 2002, s. 134–156).

⁷ Mam tu na myśli zdania o charakterze pouczającym, w których treść dyrektywna zostaje wyrażona za pomocą stwierdzeń modalnych (opartych na połączeniu wykładników modalnych *można, trzeba, (nie) należy, powinno* z bezokolicznikami). Jak twierdzi Dorota Zdunkiewicz-Jedynak, wypowiedzenia modalne o charakterze normatywnym „mają charakter silnego nakazu/zakazu lub zawierają w swym znaczeniu elementy przestrogi, niekiedy sankcji lub groźby” (Zdunkiewicz-Jedynak, 1996, s. 54).

o korzyściach (Tokarski, 1993, s. 345). Przykłady aktów komisywnych: *Nie zapominam o moich zobowiązaniach; Ja chcę zagwarantować dzisiaj, że będę w tym zakresie niezłomny i będę działał; Dotrzymam zobowiązań wyborczych, które składałem; I znajdę ku temu poparcie w Wysokiej Izbie; Chcę to działanie podjąć; W tym zakresie będę chciał także zdecydowanie działać; I ja taką politykę będę prowadził.*

Podsumowanie

Reasumując, repertuar bezpośrednich, wyrazistych środków językowej perswazji wykorzystanych w badanej wypowiedzi politycznej jest imponujący, jednak obserwacja języka polityki pozwala na stwierdzenie, że im bardziej zakamuflowaną formę przybiera perswazja, tym lepsze rezultaty przynosi. W ostatnich latach zmniejsza się zatem ilość wyraźnych nośników perswazji w tekstach politycznych na rzecz środków dyskretnych. Powodem tej zmiany jest także rosnąca świadomość odbiorców, którzy nauczyli się już rozpoznawać i reagować na przejawy przekłamania czy próby manipulacji.

Mając na uwadze to, iż w języku polityki perswazja jest zawsze intencjonalna, a użytkownik języka celowo i świadomie podporządkowuje dobór środków językowych do z góry nakreślonego celu – przekonania odbiorcy do swoich poglądów, sprowokowania go do określonego działania, uznać należy, iż skuteczność działań perswazyjnych jest wprost proporcjonalna do wiedzy nadawcy o adresatach polityki – ich postawach, potrzebach, języku, którym posługują się na co dzień. To orędzie jest skierowane do jak najszerzego kręgu odbiorców – zarówno elektoratu A. Dudy, jak i tych, którzy w wyborach prezydenckich na tego polityka nie zagłosowali.

W tekście tym przedstawiono indywidualny dobór środków perswazyjnych dokonany przez Andrzeja Dudę i jego współpracowników, który miał przekonać nie tylko parlamentarzystów, ale przede wszystkim obywateli o słuszności wyboru tego, konkretnego polityka na najważniejszy urząd w państwie. W warstwie leksykalnej Prezydent RP A. Duda często stosował wartościowanie wprost poprzez rzeczowniki (np. *sukces, porażka, poparcie, zaufanie itp.*) i przymiotniki (np. *odbudowany, godne [życie], ważny, znaczący, spójny [program], niezłomny [człowiek] itp.*), czy używanie leksemów o silnym ładunku emocji i patosu. Do najczęstszych środków pragmatycznych, którymi posługiwał się A. Duda, należało używanie pierwszej osoby liczby mnogiej, powoływanie się na autorytety oraz stosowanie asocjacji historycznych, dzięki którym budował krąg wspólnoty ze słuchaczami.

Szczegółowa analiza tekstu pozwala na stwierdzenie, że Prezydent RP A. Duda w swoich wypowiedziach używał zróżnicowanych środków perswazyjnych, choć opierają się one na podobnym schemacie normatywności, wyrażeniu przekonania i woli nadawcy oraz wartości pożądanym przez mówiącego.

Bibliografia

- Bańko, M. (red.) (2006). *Polszczyzna na co dzień*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
Boryś, W. (2005). *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.

- Dereń, E., Polański, E. (2008). *Wielki słownik języka polskiego*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Dubisz, S. (red.) (2003). *Uniwersalny słownik języka polskiego*. T. 3. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Fras, J. (2005). *Komunikacja polityczna. Wybrane zagadnienia gatunków i języka wypowiedzi*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Kołodziejczak, M. (2014). Inauguracyjne orędzia prezydenckie jako przedmiot interpretacji politologicznej. *Przegląd Politologiczny*, 2, 137–148.
- Kordys, J. (2002). Wierzyć i wiedzieć. *Teksty Drugie*, 4, 134–156.
- Korolko, M. (1998). *Sztuka retoryki. Przewodnik encyklopedyczny*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Latusek, A., Pilarski, P. (red.) (2008). *Wielki słownik wyrazów bliskoznacznych*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Leary, M. (2002). *Wywieranie wrażenia na innych. O sztuce autoprezentacji*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Marcjanik, M. (1997). *Polska grzeczność językowa*. Kielce: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. J. Kochanowskiego.
- Ożóg, K. (1997). Językowe rytualizmy w interakcji. *Socjolingwistyka*, 15, 63–70.
- Pisarek, W. (2003). Perswazja – jak ją widzą, jak ją piszą. W: K. Mosiołek-Kłosińska, T. Zgółka (red.), *Język perswazji publicznej* (s. 9–17). Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.
- Poprawa, M. (2009). *Telewizyjne debaty polityków jako przykład dyskursu publicznego*. Kraków: Wydawnictwo Universitas.
- Siewierska-Chmaj, A. (2006). *Język polskiej polityki. Politologiczno-semantyczna analiza expose premierów Polski w latach 1919–2004*. Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie.
- Smolski, R., Smolski, M., Stadtmüller, E.H. (red.) (1999). *Słownik encyklopedyczny. Edukacja obywatelska*. Wrocław: Wydawnictwo Europa.
- Tokarski, R. (1993). Słownictwo jako interpretacja świata. W: J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski. Encyklopedia kultury polskiej*. T. 2 (s. 335–362). Wrocław: Wydawnictwo Wiedza o Kulturze.
- Wieczorek, U. (1999). *Wartościowanie. Perswazja. Język*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,1,oredzie-prezydenta-rp-andrzej-dudy-przed-zgromadzeniem-narodowym.html (30.06.2016).
- www.prezydent.pl/archiwum-bronislawa-komorowskiego/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta/wystapienia/art,54,oredzie-prezydenta-bronislawa-komorowskiego.html (30.06.2016).
- www.prezydent.pl/prezydent/biografia-andrzej-dudy (30.06.2016).
- Zdunkiewicz-Jedynak, D. (1996). *Językowe środki perswazji w kazaniu*. Kraków: Polskie Towarzystwo Teologiczne.
- Zdunkiewicz-Jedynak, D. (2003). Głos w dyskusji. W: K. Mosiołek-Kłosińska, T. Zgółka (red.), *Język w perswazji publicznej* (s. 129–139). Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.

Cytowanie

Osiński, S. (2021). Leksykalne i pragmatyczne środki perswazji w orędziu inauguracyjnym prezydenta Andrzeja Dudy z 6 sierpnia 2015 roku. *Acta Politica Polonica*, 2 (52), 101–111. DOI: 10.18276/ap. 2021.52-09.